

Honduras

Escenarios e oportunidades

Desde o golpe de estado, a realidade política de Honduras cobrou unha relevancia internacional e as noticias sobre a situación do país sucédense de forma tan vertixinosa que confunden mesmo quen vivimos inmersos nela. Por iso, nas próximas liñas analizaremos algúns dos aspectos chave que nos permitirán situar de forma máis precisa a situación actual que vive o país.

ISMAEL MORENO COTO
Director da Equipa de Reflexión,
Investigación e Comunicación (ERIC)
e de Radio Progreso de Honduras

Na páxina anterior vemos ao presidente Manuel Zelaya xunto con outros presidentes latinoamericanos nunha xuntanza do ALBA. O golpe militar en Honduras e a resistencia que se desatou a nivel nacional e internacional é un acontecemento decisivo para o futuro da rexión. Por iso *Terra e Tempo* púxose en contacto con protagonistas hondureños da resistencia para coñecer a súa opinión e contamos coa colaboración que reproducimos aquí dunha das voces máis coñecidas e reputadas da oposición ao golpe de Estado, o Director de Radio Progreso, pechada polo réxime para acalar as críticas

O golpe de estado en Honduras é o resultado dun minucioso plano impulsado pola alianza dos actores políticos, económicos e militares máis poderosos do país. Esta alianza conta co apoio dunha plataforma internacional integrada por sectores da extrema dereita e corporacións multinacionais con fortes investimentos no territorio que entenden o golpe de estado como unha trincheira das democracias ante a ameaza do socialismo do século XXI, e como un laboratorio experimental de cara ás estratexias a impulsar noutros países que xa caeron ou son susceptibles de caer baixo a influencia da irrupción esquerdista que provén do sur do Continente. E converteuse nun laboratorio para a política internacional en América Latina da Administración Demócrata de Barak Obama.

O DIÁLOGO. Douus foron os factores que obrigaron os sectores golpistas a aceptaren as roldas de diálogo co

deposto presidente Zelaya. Por unha banda, os sectores impulsores do golpe de estado non esperaban que a presión e a resistencia durasen máis que uns poucos días ou semanas. Non esperaban tanta resistencia interna, nin moito menos que a comunidade internacional mantivese durante moito tempo o descoñecemento do réxime de facto e unha exigencia pola volta á constitucionalidade. O plano de dilatar o tempo co fin de chegar ás eleccións non saíu como esperaban, sobre todo porque a poboación tomou en serio a loita de resistencia e porque a comunidade internacional advertiu que cun réxime de facto dificilmente se reconecerían os resultados electorais. Washington engadiu un ingrediente pequeno mais decisivo: retirou o visado a practicamente todos os funcionarios e empresarios implicados directamente no golpe. Por iso, nas últimas semanas, os golpistas víronse na necesidade de facilitar espazos de diálogo, sentando

en contra dos seus desexos co sector zelayista. O seu interese nunca foi o de lograren acordos negociados, senón de gañaren tempo para poder chegar ás eleccións baixo a aparencia de ser promotores do diálogo, e así legalizar ante a comunidade internacional unhas eleccións tan necesarias para lexitimaren o acto violento do último domingo de xuño.

Por outra banda, os empresarios están atenazados e o Estado atópase sen posibilidades de sacar adiante ningún proxecto económico. A depreciación da moeda e a agudización da crise non son só o resultado do que ocorreu tras o golpe de estado, senón que son tamén consecuencia do má administración económica do goberno de Zelaya, que non previu medidas que preparasen o país fronte á crise internacional e fixo un uso populista das reservas internas e as axudas internacionais. Con todo, hoxe, cando a crise internacional está a ter efectos devastadores en economías tan reducidas como a de Honduras e cando a comunidade internacional cercou o país, suspendendo a maioría de axudas, os empresarios protestaron. Os mesmos que promoveron o golpe e crearon a campaña mediática de odio contra Zelaya e o seu amo Hugo Chávez, como adoitan proclamar, son agora os máis ferventes patrocinadores do diálogo.

POR QUE A PROLONGACIÓN DO DIÁLOGO?. Porque os sectores que están detrás do golpe de estado están convencidos da súa disposición por levaren adiante o seu proxecto político e empresarial sen importar os custos que supuxer para a democracia, o Estado hondureño e sobre todo para a vida dos sectores máis deprimidos e excluídos da sociedade.

Porque os sectores políticos, empresariais e militares da dereita política máis conservadora, fundamentalista e fanática están convencidos de non poderen facer marcha atrás, posto que están a protexer o país da

ameaza dun fantasma que sobrevoa o ambiente hondureño para implantar os seus cabeiros que arrasará cos costumes, a relixión, a democracia, a paz e tranquilidade que se arroupan cos nosos símbolos patrios.

Porque esta dereita fanática está debidamente articulada cos sectores latinoamericanos políticos, empresariais, militares e relixiosos que entenden que o Continente está baixo unha ameaza comunista, e ante ese fantasma hanse de flamexar todas as bandeiras da liberdade e a democracia, e asumen que Honduras é a trincheira de contención dese fluxo esquerdistista que arremete desde o sur.

Porque detrás de todos eses argumentos ideolóxicos e superficiais, os sectores da dereita fundamentalista de Honduras e do Continente puxeron en marcha un proxecto de protección dos monopolios empresariais e de control dos Estados ante a ameaza de competir con outros capitais que pon en perigo os seus monopolios que se basean en alcanzar o máximo lucro co menor custo posíbel e no menor tempo posíbel.

Porque para a defensa e a posta en marcha deste proxecto hondureño e continental non necesitan dialogar e menos negociar con ninguén que non for entre eles mesmos, e menos con sectores que non existen senón para seren eliminados. O acto violento do 28 de xuño non ten marcha atrás. E neste proceso o diálogo é un estorbo, e só se pode utilizar para distraer os incautos e para gañar todo o

25 militares invadiron as instalacións de Radio Progreso ás 10:30 da mañá do domingo 28 de xuño no que se produce o golpe de estado, co fin de cancelar a programación. Ao redor da radio fóronse congregando persoas que rodearon a sede deste medio de comunicación dirixido polo autor deste artigo para denunciar o silenciamento das "vozes do sen voz", tal como di o lema desta radio

Arriba os militares discutindo cos xornalistas de Radio Progreso. Abaixo a filla do presidente Manuel Zelaya, Xiurema, amosa como quedou a porta da súa casa cando entraron os militares a sacar en plena noite ao seu pai da cama e levalo á forza

tempo que necesitan para consolidaren o seu golpe de estado en construción. O diálogo fracasou porque nunca houbo nos sectores golpistas unha disposición para o diálogo nun país cunha crise que obriga a un pacto social coa participación de todos os sectores da sociedade, no marco dun diálogo nacional, permanente e incluínte, que fixer fronte ás causas que sustentan a crise de ingobernabilidade e inviabilidade do modelo político e económico hondureño.

A POLÍTICA DE ESTADOS UNIDOS E OS ACORDOS DE TEGUCIGALPA. O 30 de outubro, as comisións dos protagonistas do conflito hondureño asinaron os acordos nos que formalmente se puña fin á crise que se desatapou co golpe de estado, baixo a vixilancia da Comisión de alto nivel encabezada por Thomas Shannon, Subsecretario para asuntos hemisféricos do Departamento de Estado do goberno de Barak Obama. A Comisión Shannon procurou a asinatura dos acordos non porque lle interesase Honduras por si mesma, senón porque Honduras se convertera nun problema para a política interna da administración de Obama. Nos días da asinatura dos acordos, o problema de Honduras superou o de Afganistán, xa que os republicanos utilizaban o atraso da solución do conflito hondureño como argumento para achacar a Obama e aos demócratas a súa incompetencia para resolveren asuntos da democracia nos países

baixo a forte influencia da política norteamericana. Se Obama non sabe resolver un conflito nun país tan pequeno e dependente como Honduras, como poderá entón facer fronte con éxito aos serios problemas que afronta a administración demócrata dentro do propio territorio estadounidense? Por iso, a visita de Shannon traía a decisión de non regresar sen deixar 'pacificados' os hondureños, e sen terse sacudido un caso que estaba a ser un estorbo para as propias políticas internas da administración demócrata.

Os acordos deixaron claro que, a final de contas, o goberno dos Estados Unidos tiña nas súas mans a máis alta capacidade para resolver, agudizar ou manter o golpe de estado. E cos acordos deuse un movemento circular que comezou en Washington: Hillary Clinton pasou a pataca quente a San José, de onde chegou a Honduras como Guaymuras, para terminar nas mans de Washington, aínda que os acordos se asinaron en Tegucigalpa.

Cos acordos, o golpe de estado avanzou no seu proceso político de consolidación. Cumpre lembrar que o que ocorreu o 28 de xuño non foi un acto puntual, senón que se tratou dun golpe de estado en construción dentro dunha primeira etapa, con tres pasos moi ben definidos e programados: un primeiro paso foi o acto violento do último domingo de xuño; o segundo paso cristalizouse o 29 de novembro coas eleccións xerais. Para os sectores golpistas, este segundo paso tenta sacar as autoridades públicas dunhas eleccións que teñan recoñecemento. Por iso, protexer as eleccións reviste dunha importancia enorme, porque as mesmas son como unha fábrica maquiadora, que así como se garante que saian calcetíns, camisas ou pantalóns, se garante que, como produtos de maquiaxe, saian alcaldes, deputados, designados e un Presidente da República. Para os sectores golpistas, os acordos saíron á medida

Coa primeira etapa do golpe de estado, os sectores que o impulsaron e o consolidaron procuran reverter estratéxicamente o proceso de reformas e acordos asumidos pola administración de Zelaya

dos seus obxectivos políticos, e o goberno dos Estados Unidos soubo xogar o xogo conforme aos seus aliados estratéxicos dentro do país.

Os golpistas necesitaban para garantir o seu segundo paso que se crease unha atmosfera internacional de esquecemento do país, e que mellor que facer crer a través dunhas sinaturas entre os protagonistas do conflito, que Honduras se pacificou? O caso hondureño comeza a ser entón un asunto do pasado, mentres que dentro do país as cousas seguen intactas, coa vantaxe de contar con todo o ambiente favorábel para a legalización das eleccións. Por outra banda, os acordos deixan abertas as portas para seguir dilatando decisións, que pasar o tempo sen que necesariamente se fixer efectivo a restauración de Zelaya Rosales na presidencia da República. O acordo 5, o fundamental, sostén que a restauración ou non do presidente deposto fica en mans do Congreso Nacional, que pode decidir, sen tempo establecido, por igual se volve ou non Zelaya Rosales, co compromiso das partes de aceptaren calquera que for a resolución que o lexislativo hondureño decidir tomar. En virtude deses acordos abertos, os sectores golpistas logran xogar co tempo da restauración até unha data cando Zelaya Rosales xa non tiver nin a máis mínima oportunidade para incidir nos resultados electorais.

Deixando amarradas as condicións políticas para legalizar as eleccións e sen deixar marxe para o Pre-

sidente deposta influír nas mesmas, os golpistas avanza con éxito cara ao 27 de xaneiro, para tomaren posesión as novas autoridades públicas e así chegar ao seu termo, con este terceiro paso, a primeira etapa do golpe de estado en construción.

Coa primeira etapa do golpe de estado, os sectores que o impulsaron e o consolidaron procuran reverter estratéxicamente o proceso de reformas e acordos asumidos pola administración de Zelaya Rosales cos seus compromisos co bloque latinoamericano liderado por Hugo Chávez. A partir do 27 de xaneiro do 2010 comezará a segunda e decisiva etapa do golpe de estado co novo goberno que definirá o proceso de impulsar as novas coordenadas económicas, políticas, xurídicas, militares e de seguridade como barreira de contención do imperio para arrancar de raíz novos brotes políticos de esquerda que puxeren de novo en risco o proxecto económico que vira en torno ao capital das multinacionais. Esta segunda etapa que se prolongará até o ano 2014 estaría definida por un réxime político con fortes trazos autoritarios e que estaría sostido por tres alicerces fundamentais: un plano económico agresivo para recuperar a fochanca que para os empresarios significou o 'sacrificio' da primeira etapa; un plano de compensación social co fin de contrarrestar as demandas e mobilizacións dos sectores en resistencia; e un plano de seguridade e de profilaxe,

Imaxe da resposta que se deu á resistencia pacífica e cívica

combinando dispositivos de persecución á delincuencia e baixo este mesmo paraugas impulsar a persecución, desarticulación e neutralización dos sectores opostos ao réxime continuador do golpe de estado.

OS PEORES ESCENARIOS. A sinatura de acordos entre os protagonistas do conflito –e sobre todo a posta en práctica dos mesmos– poderá como máximo conter a crise actual, mais non a resolve nin a curto nin a medio prazo. O peor dos escenarios é aquel no que os acordos ficaren atrapados no curtísimo prazo das eleccións e que, cunha lectura oportunista, diversos sectores o aproveitaren para alcanzaren maiores cotas de poder. O escenario do desastre sería aquel que resultar dun fracaso total das roldas de diálogo, ou que os sectores golpistas utilizaren os acordos unicamente para consolidaren o seu proxecto político de erradicar todos os riscos dunha intromisión do plano de Hugo Chávez no país. Dese xeito, significaría a continuidade do golpe de estado, con ou sen Micheletti. Neste escenario, a violencia, a crecente inestabilidade e a ingobernabilidade definirían o camiño do país, propiciando o xurdimento durante as próximas eleccións dun réxime fortemente autoritario, con claros trazos de ditadura. E é o escenario que os sectores da dereita política, empresarial, militar e relixiosa fundamentalista están a apoiar con auténtico cinismo, aínda que nunca deixaron de

expresar a súa especial devoción polo diálogo.

O ESCENARIO DESEXÁBEL. O escenario máis desexábel sería aquel no que as presións dos diversos sectores nacionais e internacionais obrigaren aos grupos asumir os acordos que aseguren o retorno á constitucionalidade. E cun goberno de estricta transición, nos acordos debíase privilexiar unha Comisión internacional da verdade que levar a cabo unha seria e imparcial investigación sobre abusos cometidos nestes meses. Unha investigación que esclareza todos os delitos de lesa humanidade e todas as violacións dos dereitos humanos cometidas polas autoridades públicas, de xeito a dar a coñecer a verdade, de reparar ou de resarcir a dignidade perdida e os danos sufridos polas vítimas e para poder avanzar cara a unha reconciliación nacional. Non deberían ser aceptados aqueles acordos que tiveren como base a impunidade para os responsables da feroz represión exercida polos aparatos do poder durante todos estes meses.

Neste escenario desexábel, o goberno de transición debería impulsar –unha vez celebradas as eleccións xerais– a construción dun Pacto Social, contando coa participación de partidos políticos, empresarios, sectores da resistencia nacional e sectores da denominada sociedade civil. Este Pacto Social tería que garantir a posta en marcha dun proxecto de país, in-

cluindo aspectos agrarios, ambientais, de saúde, educación, vivenda, cultura, a redefinición da institucionalidade do Estado de Dereito, etc. Este proxecto de país debería comprometer o novo goberno desde a súa propia toma de posesión, e en torno ao mesmo definir o bo ou o mal goberno do país.

O Pacto Social debería definir tamén os contidos, a composición e o proceso a seguir para a convocatoria dunha Asemblea Nacional Constituínte. A demanda dunha nova Asemblea Nacional Constituínte que comezou no reducido círculo da administración de Zelaya Rosales foi recollida polos sectores populares da esquerda hondureña e acabou por se converter nunha demanda a nivel nacional. Un novo pacto social deberá acabar expresándose nunha nova Constitución ou, polo menos, nunha reforma dos artigos chamados 'pétreos' que, desde calquera punto que se expresaren, negan a esencia mesma da democracia. Uns artigos que sosteñen que o simple feito de falar dunha Constituínte ou dunha reelección presidencial sexa un delito, non poden corresponder coa diversidade de ideas, o debate e a disensión propios dunha sociedade democrática. E a ausencia de institucionalidade ou a subordinación da mesma á existencia real da lei de quen teña máis poder e máis diñeiro exige novas coordenadas políticas e xurídicas para canalizaren a través das mesmas as demandas e compromisos deste novo pacto social, tan imperioso na sociedade hondureña, como o grande desafío aberto para o presente século.

ESTADO DE DEREITO E DEMOCRACIA EN FARRAPOS. Xa case ao final da primeira década do século XXI, e a case trinta anos de pasar dos réximes militares á chamada democracia representativa, o cogoberno liberal/nacionalista déixanos en Honduras a amarga lección da construción dunha democracia que

non só foi un proceso inconcluso, senón un proceso esgotado e en extinción. Co golpe de estado ficou en evidencia que a democracia foi durante case tres décadas máis un negocio que un exercicio político.

O noso Estado de Dereito arroupose de leis, mais a súa extrema debilidade institucional e a súa subordinación ás decisións arbitrarias convertérono en fonte de inestabilidade e de inseguridade para a sociedade. O Estado de Dereito e a democracia, en lugar de daren estabilidade, convertéronse nunha fonte de ingobernabilidade. O Estado de Dereito e a democracia convertéronse nas principais barreiras para a cidadanía de a pé acceder á xustiza. Detrás das institucións, os funcionarios públicos protéxense para non renderen contas e para someteren as leis ás decisións políticas partidarias.

Os políticos e funcionarios públicos que promoveron, impulsaron e sosteñen o golpe de estado son a

Exemplo da manipulación informativa: a prensa hondureña borrou o sangue da foto de Isis Obed Murillo, asasinado polo exército cun disparo na caluga cando se manifestaba a prol do regreso de Zelaya. Tiña 19 anos e segundo insistía o presidente colocado polos militares, Roberto Micheletti, iso non era un golpe de Estado

principal ameaza para o Estado de Dereito e a Democracia. A desestabilización democrática e a convulsión social non se atopan en primeiro lugar no fantasma que vén de Sudamérica, nin sequera na delincuencia, nin menos nos sectores da resistencia que se manifestan nas rúas das cidades hondureñas. O perigo de desestabilización non hai que buscalo fóra do Estado de Dereito ou fóra dos partidos políticos. Está dentro. Os antidemocráticos son os grandes dirixentes dos partidos políticos, funcionarios públicos, empresarios e militares que utilizan o Estado de Dereito e a democracia como mero instrumento para as súas propias vantaxes, sendo eles os que teñen a máis alta responsabilidade da crise de gobernabilidade e de convulsión social actuais.

A CAÍDA DUNHA CONCEPCIÓN E UNHA PRÁCTICA POLÍTICA. Ao longo de case trinta anos, o Estado

hondureño estivo baixo o estrito control do modelo político bipartidista cunha alianza estratéxica de cogoberno liberal-nacionalista, a través da cal unhas poucas familias mantiveron o control do Estado e utilizaron os seus bens e posicións para fortaleceren os seus negocios particulares.

Ese modelo caeu, e ese afundimento é o que ficou en evidencia co golpe de estado do 28 de xuño e o que tratan de salvar as grandes e poucas familias ricas do país, aínda á conta de confrontacións e represións en contra dos sectores populares opostos ao réxime de facto.

O modelo político bipartidista non se afundi a partir do golpe de estado. Xa estaba afundido, só que co golpe de estado esta realidade ficou plenamente ao descuberto. Moito antes do 28 de xuño, diversos estudos serios do país establecían que os partidos políticos eran as institucións máis desacreditadas de cara á sociedade. E a tendencia cara ao crecente abstencionismo electoral é un dato que ninguén pode ocultar.

Máis de fondo aínda: Non só caeu o modelo bipartidista, senón tamén a concepción do Estado e a política que teñen as pouquísimas familias que se expresan politicamente a través das estruturas de dirección do Partido Liberal e do Partido Nacional. E cal é esa concepción? Que o Estado e os seus recursos son a propiedade dunhas cantas familias, e a política é a oportunidade, o que facer e a práctica para ostentar os cargos públicos aos que han de chegar aquelas persoas que ofrecen a seguridade de conducir o Estado conforme a esta concepción.

O que caeu, a final de contas, é esa cultura patrimonial que levou moita xente sinxela ao costume de votar por tal ou cal candidato porque prometeu regalar o centro de saúde ou construír a estrada ou dar emprego a un familiar. Quer dicir, caeu esa idea de a propiedade do Estado se poder usar ao gusto e antollo dos políticos para as repartiren entre os seus achegados e correligionarios coma se

fose súa, a cambio de lealdades a un caudillo.

Honduras precisa de construír unha nova oportunidade na súa historia, e esa ocasión nunca se terá con maior claridade como na crise actual. Unha crise pode conducir a destruír-nos ou pode ser unha oportunidade para nos refacermos como persoas e como sociedade. Hoxe, cando o modelo bipartidista coa súa concepción patrimonial do Estado caeu, ábrese a enorme oportunidade para definir a ruta cara á construción dun novo modelo político e unha concepción da política a partir da cidadanía que emerge desde abaixo.

Como nunca antes, Honduras atópase hoxe ante a oportunidade de reconstruír o espazo do público e a política como bens que se estenderen e beneficiaren a moitos máis sectores, no canto de ficaren como propiedade e patrimonio de moi reducidas familias e é unha oportunidade para facer fronte á verdadeira polarización social e económica que establece desigualdades extremadamente insultantes.

A RESISTENCIA. A repudiación e a oposición ao golpe de estado foron universais e nunca como no caso hondureño se logrou tanta unanimidade na condenación e o rexeitamento. Con todo, non é o mesmo rexeitar o golpe de estado que apoiar e valorar positivamente a administración de Zelaya. O que une a rebeldía hondureña non é o apoio a Zelaya Rosales, senón o repudio ao golpe de estado.

Nestes catro meses de loita contra o golpe, as rúas, estradas, pontes, parques, montañas, vereas e prazas estiveron cheas de pobo en resistencia. Mais non toda a resistencia respira os mesmos intereses. Os medios golpistas afánanse en denominar a toda a poboación que se opón ao golpe como a resistencia zelayista, e os liberais zelayistas afánanse porque toda a resistencia se agrupe ao redor da única consigna de 'urxe Mel'. Con todo, nada máis afastado da realidade

de que unha resistencia coa soa e única cor zelayista.

A resistencia é un fenómeno nacional que soubo recoller e espertar a rebeldía contida e reprimida por moitos anos. Ademais, permitiu unir amplos sectores populares que previamente non tiveran unha experiencia organizativa con outros movementos organizados tradicionalmente en gremios, sindicatos, asociacións, fronteiras de loita, movementos sociais de base, movementos políticos ou padroados. A resistencia é un fenómeno social que se fraguou ao redor da reivindicación política pola restitución constitucional e que logrou articular antigos actores sociais e políticos con ese novo actor social, que é a xente que espontaneamente sae ás rúas a se manifestar e a expresar a súa repudiación da violencia e das maquinacións dos ricos do país.

Poderíamos considerar a resistencia nacional como o novo suxeito político que brotou desta tormentosa e prolongada conxuntura de golpe de estado, que está chamado a vertebrar unha proposta política para romper finalmente co modelo bipartidista hondureño, avanzando cara á construción dunha nova proposta de país que articula as demandas dos diversos sectores comunitarios organizados nos seus territorios coa loita ao redor dun modelo político de democracia participativa, con control dos recursos naturais e con novas e soberanas relacións coa comunidade internacional ■